

Ztráta cti, nebo co vlastně?

Jak se píše o Mnichovu 1938 ve středoškolských učebnicích

□ LUCIE KAVANOVÁ

FOTO PROFIMEDIA.CZ



Francouzský premiér Daladier (v popředí z profilu) se vrací do Paříže s podepsanou dohodou.

Názor na historické události si většina lidí tvoří ze středoškolských učebnic. Co se v nich píše o mnichovské dohodě, události, kterou Češi považují za jednu z nejdůležitějších ve svých dějinách? Nahlédli jsme do učebnic ve Francii, Velké Británii a Německu, tedy zemích, jež mnichovskou dohodu o tehdejší Československu podepsaly.

NĚMECKO

V roce 1938 podpořil Hitler separatistické snahy německé menšiny v Československu. Hitler pověřil Konrada Henleina, vůdce nacionálněsocialistické Sudetoněmecké strany, aby kladl pražské vládě požadavky, které pro ni byly nesplnitelné. Bylo tak například požadováno právo na sebeurčení pro sudetské Němce. Tímto způsobem vzniklo další ohnisko konfliktu, jež německé vládě umožňovalo zasazovat se za práva údajně ohrožených krajanů v sousední zemi.

Z britské iniciativy se v září 1938 konala krizová konference v Mnichově. Bez účasti československých politiků se dohodli šéfové vlád Německa, Británie, Francie a Itálie na postoupení převážně Němci osídlených Sudet Německé říši. Naděje západních mocností, že mnichovskou dohodou bude zachráněn mír v Evropě, nesplnily. V březnu 1939 vpochoďovaly německé jednotky do Čes-



Dějiny a události
(autor Michael Sauer, vyšlo 2009)

koslovenska, zbytek Česka byl prohlášen Protektorátem Čechy a Morava. Slovensko vyhlásilo nezávislost, podřídilo se ale ochraně Německé říše. Po porušení mnichovské dohody bylo Británii a Francii zřejmé, že se agresí nacionálních socialistů nepodařilo zastavit smlouvami a ústupky. Vzdaly se proto politiky appeasementu.

FRANCIE/NĚMECKO

Německo-francouzská středoškolská učebnice se v praxi používá jen málo, je nicméně zajímavá tím, že se na jejím textu museli shodnout francouzští a němečtí historikové.



Dějiny. Evropa a svět od vídeňského kongresu do 1945 (autoři Henri, Le Quintrec, Geiss, vyšlo 2008)

Na mnichovské konferenci v září 1938 nechaly Velká Británie a Francie padnout svého spojence Československo, umožnily tak Hitlerovi anexi Sudet. Ve veřejném mínění v těchto zemích převládala

iluze, že tím zachrání mír. Hitler vycházel z toho, že mu Velká Británie nechá v Evropě volné ruce, když se na oplátku zaváže na ni neútočit. S porušením mnichovské dohody ale neotálel a 15. března 1939 vpadl do Československa.

SLOVNÍČEK POJMŮ:

Mnichovská konference

Z iniciativy Benita Mussoliniho se 29. září 1938 sešli zástupci Německa, Velké Británie, Francie a Itálie; mnichovská dohoda, která byla v ten den podepsána, umožnila Hitlerovi, aby anektoval v Československu ležící Sudety.

DOPLŇUJÍCÍ MATERIÁL:

V předvečer mnichovské konference - osudná iluze Dělení Československa, provedené pod tlakem Velké Británie a Francie, se rovná plnohodnotné kapitulaci západních demokracií před nacionálněsocialistickou hrozbou. Takové zlomení nepřinese mír ani jistotu. Naopak, uvrhne tyto země do ještě slabší a nebezpečnější pozice. Prostý fakt, že Československo je vyraženo ze hry, vede k uvolnění 25 německých divizí, které budou ohrožovat frontu na západě. Věřit, že si můžeme zajistit bezpečí, když předhodíme jeden malý stát k sežráním vlkovi, je osudná iluze.

Z projevu Winstona Churchilla (tehdy poslance za konzervativce), 21. září 1938

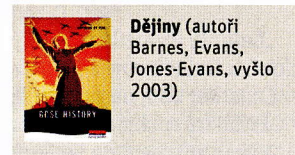
VELKÁ BRITÁNIE

Chamberlain věřil, že neshody mezi národy mohou být vyřešeny komunikací mezi jejich vůdci. Patnáctého září letěl do Mnichova a setkal se v Berchtesgaden s Hitlerem. Hitlerovi bylo řečeno, že Británie nemá námitky proti přenechání Sudet Německu. Otázkou jen bylo, jak přesvědčit československou vládu, aby souhlasila.

Podruhé se Chamberlain a Hitler setkali v Godesbergu, kde byly předloženy další německé požadavky.

Mezi Chamberlainem a Hitlerem byla dohodnuta další konference, v Mnichově, tentokrát i s Mussolinim a francouzským premiérem Daladierem. Bylo odsouhlaseno, že by Sudety měly

být předány Německu. Českoslovenští zástupci pak byli zaveláni dovnitř, aby jim byl oznámen výsledek. Británie a Francie se zavázaly chránit nové československé hranice. Hitler slíbil, že jde o jeho poslední územní požadavek v Evropě.



Dějiny (autoři Barnes, Evans, Jones-Evans, vyšlo 2003)

Po návratu do Londýna Chamberlain zamával dokumentem, který s Hitlerem podepsal, a pronesl: „Věřím, že toto je mír pro naši dobu.“ Chamberlain byl přivítán jásajícím davem a pozván na audienci ke králi do Buckinghamského paláce. Československá obrana byla mnichovskou dohodou oslabena. Polsko a Maďarsko si posléze vzaly území, jež od Československa požadovaly, a hrozilo, že vnitřní spory destabilizují československou vládu. Ve svém oslabeném stavu nemělo Československo šanci německé agresii odolávat. Navzdory mnichovské dohodě německá armáda 15. března 1939 vstoupila do Československa, aby okupovala jeho zbytek.

OTÁZKY PRO PRAKTICKÉ CVIČENÍ:

- Proč Británie a Francie podepsaly v roce 1938 mnichovskou dohodu?
- Jednal Chamberlain správně, když se rozhodl pro politiku appeasementu?
- Popište roli Británie na mnichovské konferenci.

FRANCIE

Běžně používané francouzské středoškolské učebnice se Mnichovu nevěnují vůbec, nebo jen letmo.

Německo postupně porušovalo klauzule Versailleské smlouvy a rozšiřovalo své území v srdci Evropy. Po militarizaci Porýní následovalo připojení (Anšlus) Rakouska k Německu v březnu 1938, odvodněný plebiscitem. V září 1938 Hitler požaduje připojení německých částí Československa: Sudety.



Dějiny. Otázky pro porozumění 20. století (autoři Bourel, Chevallier, vyšlo 2011)

Akademie on-line

Jde o web zřízený za podpory francouzského ministerstva školství, který slouží rodičům a dětem pro doplnění hlubších znalostí v učivu základních a středních škol.

Konec třicátých let je ve znamení Hitlerových úspěšných útoků, které nakonec povedou k válce:

- 1936: remilitarizace Porýní
- březen 1938: anšlus, tedy připojení Rakouska k Německu
- září 1938: Hitler zabírá Sudety. Francie, kterou opustil její britský spojenc, přijímá účast na konferenci v Mnichově (září 1938) spolu s Německem, Itálií a Velkou Británií, kde zradí svého spojence Československo.

Po této iluzorní smlouvě s hitlerovskou diktaturou přichází pocit úlevy, který ovládne francouzskou a britskou veřejnost. →

→ N. Chamberlain, britský premiér, É. Daladier, francouzský ministerský předseda, jsou tak na vrcholu své popularity.

DOPLŇUJÍCÍ MATERIÁL:

Mnichovská konference očima J.-P. Sartra, L. Bluma a W. Churchilla
V této části druhého dílu *Cesty ke svobodě*, nazvané *Odklad*, si J.-P. Sartre představuje reakci É. Daladiera, když na něj při jeho návratu z Mnichova čeká obrovský dav Pařížanů, aby ho uvítal.

„Letadlo kroužilo ve velkých kružích nad letištěm. Léger se naklonil k Daladierovi a zakřičel ukazují: ‚To je ale dav.‘

Daladier se k němu otočil:

‚Přišli mi rozbít držku. Rozumím jim.‘

‚Všechno záleží na vedení,‘ povzdechl si Léger.

Letadlo přistálo. Daladier s námahou vyšel z kabiny a položil nohu na schody. Byl smrtelně bledý. Byl tam obrovský křik a lidé začali utíkat, prorazili policejní kordon, přemohli zátarasy.

Volali: ‚Ať žije Francie! Ať žije Anglie! Ať žije mír!‘ Nesli vlajky a květiny. Daladier se zastavil na prvním schodu. Díval se na ně s ohromením. Otočil se na Légera a mezi zuby procedil:

‚Kretění!‘“

J.-P. Sartre, Cesty ke svobodě

„Válka je pravděpodobně zažehnána. Ale za takovou cenu, že já, který jsem nikdy nepřestal bojovat za mír, nemohu z toho mít radost a cítím současně lehkou úlevu a hanbu.“

L. Blum, Le Populaire, 20. září 1938

„Vše je dokonáno. Tiché, žalostné, opuštěné, zlomené Československo zahalil stín. Podstoupili jsme porážku, aniž bychom vůbec bojovali. To je jen začátek, ochutnávka hořkého kalichu, který nám bude podáván rok co rok, pokud se vyšší silou nevzchopíme k obraně svobody tak jako za starých časů. (...) Francie a Anglie měly na výběr mezi ztrátou cti a válkou. Zvolily si ztrátu cti a budou mít válku.“

W. Churchill, Projevy v Dolní sněmovně, 5. října 1938

PRACOVNÍ OTÁZKY:

1. Připomeňte si v několika větách obsah mnichovské dohody.
2. Jaké jsou hlavní pocity jednotlivých autorů po mnichovské dohodě?
3. Je literární vize J.-P. Sartra věrohodná?
4. Byl postoj W. Churchilla v roce 1938 rozšířený? Co chtěl říci, když mluvil o vyšší síle?

SPRÁVNÉ ODPOVĚDI:

1. Poté, co Hitler formuloval své požadavky ohledně oblasti Sudet obývaných německy mluvícím obyvatelstvem, a po nabádání britského premiéra N. Chamberlaina souhlasili Britové a Francouzi s podpisem dohody s Hitlerem a Mussolinim, v níž přenechali Sudety nacistickému diktátorovi, aniž by se vůbec poradili se svým československým spojencem.

Ve všech třech textech dominuje pocit neklidu. L. Blum se utěšuje pacifismem, že mír je zachráněn, aspoň prozatím. Ale nemůže se ubránit studu z kapitulace demokracií před diktaturami a zradou, jejíž obětí bylo Československo. Churchill, budoucí britský premiér, se potácí mezi zlobou a hanbou, obviňuje svého premiéra, ačkoli je také konzervátec, že si nechal od Hitlera vnutit porážku, aniž by bojoval.

3. Sartrova vize je představou spisovatele, o čem mohly přemýšlet v průběhu těchto dní skutečné historické postavy – zde É. Daladier. A pokud bychom dali na spisovatele, Daladier nemohl být po návratu z Mnichova příliš hrdý na dohodu, kterou podepsal.

4. Pro zástupy těch, kdo se nadchli pro myšlenku, že díky této dohodě je mír zachráněn, pro obdivovatele Hitlera nebo Mussoliniho a ty, kdo se domnívají, že je třeba zachránit mír za každou

cenu, je bylo roce 1938 stanovisko W. Churchilla marginální. Byl jedním z prvních, kdo řekl a nadále opakoval, že válka je nevyhnutelná a že demokratické státy nemají jinou možnost než se Hitlerovi postavit.

ČESKO

Mnichovské dohody jsou věnovány tři strany. Z nich se mimo jiné studenti dozvědí:

Vláda odmítla 25. září Hitlerovy územní požadavky, protože „nás zbavují všech záruk naší národní existence“. Prohlásila, že se proti nim postaví „na svrchovaný odpor“ a učiní tak s „boží pomocí“, protože „národ svatého Václava, Jana Husa a Tomáše Masaryka nebude národem otroků“.

Británie a Francie však i nadále hledaly politické východisko ze situace přibližující válku a jednaly o tom s Hitlerem. Také Německo zesilovalo své branné síly a soustřeďovalo je k útoku na Československo. Nenaplněvala se však Hitlerova představa, že Československo zůstane osamoceno. Hitler proto přistoupil na „zprostředkovatelskou“ nabídku Itálie, navrženou ve skutečnosti Británií, aby řešení našla konference čtyř mocností – Británie, Francie, Německo a Itálie.

Souhlas (Československa) s dohodou pokládali (zástupci mocností) za samozřejmý.



České dějiny II
(autor Robert Kvaček, vyšlo 2002)

Československá vláda, prezident, zástupci dřívějších vládních stran a vojenští představitelé jednali o mnichovské dohodě 30. září dopoledne. Označili ji za diktát, ale nevezpřeli se mu. Hlavním důvodem podvolení bylo selhání nejdůležitější československé spojenecké vazby, smlouvy s Francií. Bez podpory Francie byl boj Československa s Německem a případně s dalšími sousedy považován za nanejvýš obtížný, zcela nerovný. Většina vojenských představitelů přijala rozhodnutí s vnitřním nesouhlasem.

Šlo o politickou porážku, kterou Československu zčásti připravili ti, jimž v mezinárodní politice věřilo, dokonce také jeho přímý spojenec. Celé politické zacházení, jemuž bylo do října 1938 vystaveno, považovalo také za hrubou nespravedlnost.

Koncem prvního československého státu a způsobem, jímž k němu došlo, byla těžce zasažena demokracie v Evropě.

Mnichovskou dohodou byl prezident Beneš zdrcen. Uvažoval, že odstoupí, ovšem zanedlouho se myšlenky na okamžitou demisi vzdal. „Kdybychom nepřijali, udělali bychom čestnou válku, ale ztratili bychom samostatnost a národ by byl vyvražděn,“ řekl Beneš.

Učebnice přináší také citaci z článku Karla Čapka, v němž varuje sudetské Němce před důsledky jejich podpory nacistického Německa, pokud říše válku prohraje:

„Bylo by asi bezúčelné chtít se předem hádat o tom, co se má stát; ale zanechme aspoň na okamžik dohadů, ve kterých jste stejně laici a k tomu ještě jednostranně informovaní, a připusťte si ve skrytu možnost, že to ten stát (Německo, pozn. red.) prohraje. (...) Ta prohra bude národní katastrofou.“

Otázku, proč mezinárodní vazby Československa selhaly, učebnice nijak neřeší. ■